

Esimene peatükk

Meie lemmikpahe

*„Ma olen perfektsionist. Võin ennast – ja ka teisi – sellega
hulluks ajada. Samal ajal usun, et see on ka üks põhjusi,
miks olen edukas. Sellepärast, et ma tõesti väga
hoolin sellest, mida ma teen.“*

Michelle Pfeiffer

Nathaniel Hawthorne'i 1843. aastal kirjutatud jutustuses „Sünnimärk“ abiellub tuntud teadlane Aylmer ontliku noore naise Georgiana, kelle täiuslikkust rikub vaid väike sünnimärk vasakul põsel. Georgiana rikkumata näo kontrast selle pigmendilaiguga häirib perfektsionist Aylmerit ning ta ei suuda näha midagi muud peale naise ühe ja ainsa defekti. „Veripunane plekk lumel.“

Aylmeri silmis on Georgiana sünnimärk naise „saatuslik puudujääk“. Õige pea mõjub mehe tülgestus ka naisele ning Georgiana hakkab mehe poolt moonutatud minapilti vihkama. Ta palub mehelt, et too kasutaks defekti kõrvaldamiseks oma teaduslikke teadmisi ehk „saagu, mis saab“.

Koos nuputavad kaasad välja plaani. Andekas keemik Aylmer katsetab nii kaua erinevate ainete kombinatsioone, kuniks leiab sobiva ravimi. Mees rügabki ööd ja päevad, kuid täiuslikku segu tal välja

töötada ei õnnestu. Ühel päeval, kui mees on taas oma katseklaasidega ametis, leiab Georgiana Aylmeri päeviku, kus on kirjas kõik tema ebaõnnestunud katsed. „Ta on küll palju saavutanud,“ märgib naine, „kuid võrreldes ideaaliga, mille poole ta püüdleb, on tema kõige säravamad saavutused peaaegu eranditult ebaõnnestunud.“

Siis korraga: heureka! Aylmer saadab korda alkeemilise ime. Georgiana joob rutuga ära „vee taevasest allikast“ ning variseb kurnatusest kokku. Järgmisel päeval ärgates pole sünnimärgist jälgegi. Aylmer on oma edust tiivustatud: „Sa oled täiuslik!“ kuulutab ta nüüd oma täiesti veatule naisele.

Ent Hawthorne'i jutustuses on oma konks. Kuigi Aylmeri ravim kõrvaldab Georgiana palgelt pleki, on selle hinnaks naise elu. Sünnimärk kaob – ja varsti pärast seda saab kadunuke ka Georgianast.

Üsna varsti pärast Hawthorne'i „Sünnimärgi“ ilmumist pani teine gooti stiili viljelenud kirjanik Edgar Allan Poe paberile ühe samasugust kõhedust tekitava teose perfektsionismi traagilisest psühholoogiast. Poe novellis „Ovaalne portree“ otsib haavatud mees Itaalias varju lagunevast mõisamajast. Tema teener üritab mehe haavu küll ravitseda, kuid on lõpuks sunnitud alla andma. Haavatud mees hindab oma olukorda saatuslikuks ning lukustab end ühte paljudest mõisa magamistubadest, et seal surra.

Värisedes ja sonides voodis lebades satub ta magamistoa seinal rip-puvate maalide lummusesse. Tema kõrval padja najal on väike raamat, mis väidetavalt maale lahti seletab. Künuljalga kohendades, et lehekülgedele rohkem valgust heita, jääb mehe silm pidama ovaalses raamis noore naise portreele nurgakeses voodiposti taga. Mees on otsekui võlutud. Ta avab raamatu ja otsib üles sissekande, mis kirjeldab maali lugu.

Naine ovaalsel portreel oli andeka, kuid rahutu kunstniku noor mõrsja. Ta oli „haruldaselt kaunis neidis“, kuid tema abikaasa oli nii paaniliselt oma kunsti kütkes, et pööras talle vähe tähelepanu. Ühel päeval küsis kunstnik, kas ta võiks naisest portree maalida. Naine nõustus, uskudes, et viimaks on saabunud võimalus abikaasaga veidi koos

aega veeta. Ta tuli ateljeesse ja istus kannatlikult hämaras tornikambris seni, kui kunstnik tema maist ilu lõuendile jäädvustas.

Ent nagu Aylmer, oli ka kunstnik täiuseihaleja. „Ta tundis mõnu oma tööst, mis kestis tunnistundi ja päevast päeva.“ Nädalad möödusid. Kunstnik laskis end oma tööst nii kaasa haarata, et ei pannud tähelegi, kuidas naine aina väetimaks jäi. „Ta ei märganudki, kuidas valgus, mis nii tontlikult sellesse üksildasse torni langes, ta mõrsja terve ja elurõõmu närtsitas. Ta ei märganud, kuidas neiu kõigi meelest peale tema igatsusest otsa jäi.“

Ent neiu andus kaeblemata abikaasa täiuseihale. Kunstnikku haaras naise kujutamise aga nii täielikult, et lõpuks silmitses ta veel ainuüksi portreed. „Ja ta ei näinudki, et värvid, mida ta lõuendile kandis, võeti selle põskedelt, kes istus tema ees.“ Veel nädalaid läks mööda. Kunstniku naine jäi aina nõrgemaks. Ja siis tõmbas mees lõpuks viimase pintslitõmbe oma meistritööle ja kuulutas: „See on tõesti elu ise!“*

Ta pöördus naise poole ja avastas, et too oli surnud.

Aastal 2023 pole kerge lugeda Hawthorne'i ja Poe. Nende jutustused kõlavad kõhedust tekitavalt tuttavlikult. Hawthorne'i Georgiana võiks väga vabalt olla üks neist paljudest meestest-naistest, kes on maist ilu taga ajades ilukirurgia käigus surnud või sandistatud. Poe kunstnik kannab endas samamoodi stressist räsitud pankurite või advokaatide kummituslikke tundemärke. Nemadki rügevad tehingu sõlmimise või lepingu allkirjastamise nimel päeval-ööl ning teevad seda kõike pere ja sõpradega koosolemise arvelt.

Ja ometi, paljudest paralleelidest hoolimata rõhutavad need jutustused veelgi paremini kontraste. President Andrew Jacksoni aegses Ameerikas kuulus perfektsionism populaarsetesse gooti õuduslugudesse.

* Kõik novelli tõlked: Edgar Allan Poe, „Ovaalne portree“, „Novelle“, tõlkinud Helga Kross, 1989, Eesti Raamat.

See oli miski, mida naeruvääristati ja kohe kindlasti välditi. Tänapäeval on perfektsionismi psühholoogia fookus hoopis mujal. Nüüd on see tükk maad väärtuslikum omandus. See on miski, mida otsitakse või imetletakse. Perfektsionism on tunnus, mis kõneleb kõvast töö rabamisest ja enesest kõige andmisest.

Loomulikult ei ole me siiski nii lootusetult naiivsed kui Hawthorne'i Aylmer või Poe kunstnik. Teame küll, milliseid ohvreid tuleb perfektsionismi nimel tuua. Neid võib kokku lugeda lakkamatu rügamise tundides, maha saladud isiklikes ohverdustes ja enesele peale pandud pinge koormates. Kuid see ongi ju asja mõte, kas pole? Perfektsionism annab tänapäeva kultuuris tunnistust eneseohverduslikust edust. Ta on justkui aumärk, mis varjab tükk maad hapramat tegelikkust.

Sellepärast paljastubki perfektsionismi tunnustamise soov eriti just tööintervjuudes. Raskustes rabeledes saab meile väga hästi selgeks, kuidas tahame, et meid arvustataks ja millist maski kanda tööandja veenmiseks, et oleme seda investeringut väärt.

Nende ülekuulamiste kõige paljastavam osa koorub alati välja vastusest sellele kõige põletavamale küsimusele: „Mis on teie suurim nõrkus?“ Vastus sellele näitab alati selgesti, milliseid nõrkusi peame sotsiaalselt vastuvõetavaks – millised nõrkused tõestavad meie sobivust töökohale, millised nõrkused muudavad meid paremaks. „Suurim nõrkus?“ vastame, üritades jätta muljet selle otsinguil oma iseloomu sügavustesse kaevumisest.

„Pean ütlema, et minu nõrkuseks on perfektsionism.“

See on hästi kätteõpitud vastus. „Pean ennast mõnes mõttes perfektsionistiks,“ on küsitluste kohaselt värbajate sõnul kõige kulunum tööintervjuude kliše üldse.¹ Aga kui klišeest mööda vaadata ja endalt küsida, miks me seda teeme, näib igati loogiline oma sobivusest sedasi mõista anda. Lõppude lõpuks, ülitiheda konkurentsiga maailmas, mille majanduses tunnistatakse vaid võitjaid, kõlab „keskpärane“ sõimusõnana. Tunnistades, et teile piisab sellestki, et teha täpselt nii palju, kui vaja, oleks nagu tunnistada, et teil napib auhust ja

pealehakkamist enese arendamiseks. Pealegi ajavad tööandjad ju taga üksnes täiuslikkust.

Ka ühiskond ajab meie arvates taga üksnes täiuslikkust. Erinevalt Hawthorne'i ja Poe ajastust on perfektsionism kaasaegses maailmas vajalik patt, auväärne nõrkus, meie lemmikpahe. Selles kultuuris elades oleme selle absurdsuse nii omaks võtnud, et meie silmis polegi see enam absurdne. Aga vaadake lähemalt. Hawthorne'i Aylmer ja Poe kunstnik saadavad meile kõheda hoiatuse, millist lõivu tuleb täiuseiha sunnil aina kõrgemale püüdlmise eest maksta. Selles raamatus teeme selgeks, mis perfektsionism õigupoolest on, kas sellest on meile tegelikult kasu, miks paistab, et seda on rohkem kui eales varem ja mida kõige selle suhtes ette võtta.

Niisiis, vaatame asja alustuseks kaine pilguga. Sest seda tehes näeme, et perfektsionismi kummardamine on täiesti mõistusevastane. Juba mõiste näitab, et perfektsionism on võimatu eesmärk. Seda ei saa mõõta, see on sageli subjektiivne ja meiesugustele lihtsurelikele jääb see alati püüdmatuks. „Tõeline perfektsionism,“ on korrektsioonipsühholoog Asher Pacht naljaga pooleks öelnud, „eksisteerib ainult surmakuulutustes ja järelhüüetes.“² See on peibutis, nagu püüda tuult väljal. Ja kuna täiuslikkus jääb pidevalt käeulatuses välja ja selle jahtimine on nii lootusetu ettevõtmine, peavad püüdjad selle eest tõesti kõrget hinda maksuma.

Miks siis tundub, et täiuslikkuse poole pürgimine on ainuke viis edu saavutamiseks? Kas see tunne on õigustatud?

Nendele küsimustele vastamiseks läheme ajas tagasi 2013. aasta 17. jaanuarisse. Lance Armstrong istub vapustatud ilmel nahkses tugi- toolis uhke vanamoelise lugemistoa nurgas. Ta jalad on risti, ta hingab raskelt ning ta käed liiguvad närviliselt süle ja näo vahel. Tundub, nagu teaks ta, et sellest tuleb üks Ameerika teleajaloo kõige vaadatumaid intervjuusid.

Tema intervjueri Oprah Winfrey on oma ala meister. Ta ei istu otse Armstrongi vastas nagu enamik intervjuerijaid. Selle asemel istub ta hoolikalt sätitud nurga all ning Armstrong peab talle otsa vaatamiseks pead pöörama. Pärast mitut otsest küsimust lööb Winfrey kõik kaardid lauale, et ülestunnistust kätte saada. Selleks teeb ta kõigepealt väikese teatraalse pausi, tõstab pilgu märkmetelt, vaatab Armstrongile otse silma ja palub tal rahulikult üles tunnistada, et kõik tema seitse Prantsusmaa velotuuri võitu tulid sooritust parandavate dopingainete abiga.

„Jah,“ kinnitab Armstrong. Ta oli kogenud dopingupuukija.

Winfrey palub seejärel Armstrongilt selgitust. Ja siis leiab aset midagi erakordset. Mehe ilme muutub täiesti. Ta ajab end sirgu, lükkab löua ette. Seda hetke on ta oodanud. Otse Winfreyle silma vaadates räägib ta vastuvaidlemist mittesallival toonil, et „ei teinud seda eelise saamiseks“. Tema sõnul aitas doping lihtsalt võrdseid tingimusi luua. „Selline kultuur meil valitses,“ ütleb Armstrong lõõgivalmilt. „Konkurents oli suur, täiskasvanud meestena langetasime kõik ise oma valiku.“

Armstrong otsustas dopingu kasuks, sest kõik teised tarvitasid dopingut.

Teiste käitumine mõjutab ka meie oma. Meile meeldib mõelda, et oleme vabad inimesed, igaüks täiesti unikaalne isiksus ning et igal juhul erineme enamikust inimestest enda ümber. Aga tegelikkuses ei ole me absoluutselt unikaalsed. Täpselt nagu Armstrong Winfreyle kirjeldas, on meie ürginstinkt käituda lambakarjana. Kõige rohkem pelgame kõrvalejäetust, põlu alla sattumist või karjast välja viskamist. Seepärast kohandame oma käitumist hoolikalt iga päev – teadlikult või alateadlikult –, et püsida piirides, mida peetakse sotsiaalselt vastuvõetavaks või „normaalseks“.

Meie mõtteviisi, tundmuste ja käitumise tuulelippu ei liiguta mitte jumalik isikupära, vaid sotsiaalne tuul. Tööd tehes, lapsi kasvatades, õppides või ühismeediasse postitusi tehes kipume karjaga kaasa jooksuma, eriti kui vaevleme hirmu või kahtluste küüsis – ja need tunded vaevavad meid tänapäeval vägagi. Teeme seda isegi juhul, kui see

karjakäitumine on ilmselgelt kahjulik nagu Armstrongi juhtumi puhul. Kui kõik teised paistavad täiuslikud, hakkab ka meile järjest enam tunduma, et täiuslikkus on edu saavutamiseks ainus viis.

Sellest kultuurist on keeruline vabaks saada. Hiljutised teadusuuringud näitavad, et keegi meist ei talu väga hästi puudusi – olgu tööl, koolis, välimuses, lapsevanema ülesannetes, spordis või elustiilis. Psühhonaalüütik Karen Horneyt tsiteerides on vahe „üksnes kvantitatiivne“.³ Mõned taluvad seda paremini, mõned halvemini, suurem osa jääb kuskile keskele. Ja selle perfektsionismi skaala keskpaik – keskmine – näitab kiiret tõusu. Sellest tempost tuleb veel hiljem juttu. Aga praegu keskendume sellele, mis kollektiivset täiuseiha tagant kannustab ja miks see peaks meile muret valmistama.

Olen ülikooliprofessor ja üks väheseid inimesi maailmas, kes tegeleb perfektsionismi uurimisega. Aastate jooksul olen töötanud kõikvõimalike probleemide kallal, näiteks perfektsionismi iseloomulike tunnuste määramine, perfektsionismi seoste välja selgitamine ning ka see, miks paistab see olevat iseloomulik just tänapäeva ajastule. Selle käigus olen suhelnud paljude arstide, õpetajate, juhtide, lapsevanemate ja noorte inimestega, kes on just ellu astumas. Asja sees olijatele on igati selge, et perfektsionism on kaasaegse ajastu vaim.

See tõsiasi sai mulle aina selgemaks 2018. aastal, kui minu kirjakasti potsatas kutse naiselt nimega Sheryl. Ta kirjutas mulle TED-i meediaettevõttest ja soovis mind kutsuda kõnelema nende peatselt konverentsile Californias Palm Springsis. Sheryli sõnul pakkus perfektsionismi teema TED-i liikmetele tohutult huvi. „Meie inimesed,“ kirjutas ta, „näevad perfektsionismi oma elus, oma laste elus ja ka nende inimeste elus, kellega nad igapäevaselt koos töötavad.“ Ta tahtis, et tuleksin konverentsile rääkima sellest, mis on perfektsionism, mida see meiega teeb ja miks see nii laialt levinud on. „Tulen heameelega,“ lubasin.

Juba samal kuul panime TED-i kõnekoostajatega pead kokku, et panna paberile 12-minutiline ettekande nimega „Perfektsionism: meie ohtlik kinnisidee“.

Tunnen uhkust, et selle ettekande ära tegin, kuid see pealkiri mulle enam ei istu. See on liiga isiklik. Kogu teravik on suunatud meile – „meie“ kinnisideele perfektsionismi suhtes. Selle raamatu kirjutamine – süvenemine mõtete ilusatesse lühikestesse lausetesse seadmise keerukasse kunsti, seejärel nende lausete kärpimine ja valamine vormi, mis oleks teistele piisavalt lihtne lugeda – on olnud silmi avav. Olen seda tehes leidnud omaenese mõtlemises lünki, mille olemasolust ma teadlikki ei olnud. Olen hakanud märkama asju andmetes ja kõiges end ümbritsevas; asju, mis olid mul kuidagi kahe silma vahele jäänud või mida ma lihtsalt ei osanud tähele panna.

Perfektsionism ei ole isiklik kinnisidee – see on selgelt kultuuriline. Kohe, kui saame piisavalt vanaks, et maailma enda ümber tõlgendama asuda, näeme seda kõikjal teleriekraanidel, kinolinadel, reklaamplakaitel, arvutites ja nutitelefonides. See kõlab vastu meie vanemate keelekasutusest, uudiste koostamisest, poliitikute ütlustest, majanduse toimimispõhimõtetest ning ühiskondlike ja kodanikuinstitutsioonide ülesehitusest. Me kiirgame täiuseihast sellepärast, et kogu meie maailm kiirgab sellest.

Minu lend Palm Springsi TED-i konverentsile väljus Heathrow lennujaama uuest läikivast teisest terminalist. Teine terminal on Queen's Terminal, mis sai nime kuninganna Elizabeth II järgi. 1955. aastal avas kuninganna Heathrows esimese omanimelise hoone, mis 2009. aastal lammutati, et teha teed uuele kolm miljardit naela maksnud õhuväravale.

Queen's Terminal on ärihoonena arhitektuuri särav pärl. Guardiani ajakirjaniku Rowan Moore'i sõnul on selle keskne istumisala „sama suur kui Covent Gardeni siseturg“. Ning umbes samasugust kogemust

tahetakse pakkuda ka reisijatele. See on „suurepärane kogukondlik kohtumispaik“, nendib arhitekt Luis Vidal, „nagu väljak või katedraal“. Läbi Queen's Terminali kõndides võib seda romantikat kindlasti tajuda. Seinu palistava rõdukoridori all avaneb hoone suurejooneliselt, sellesse avarusse tungivad laiad kaared, selged piirjooned, kirevad reklaamplakatid ja maast laeni ulatuvad klaasseinad.

Superehitises hägustuvad reaalsuse piirid. Peamiseks süüdlaseks on reklaamplakatid. Isegi tänapäeva standardeid arvestades on Queen's Terminali reklaamid erakordse kaubandusliku kunsti eksemplarideks. „Kavalda nakkused üle,“ kuulutab IBM teadlikule reisijale, kes loeb seda ilmselt pandeemia ajal lennukile kiirustades. Microsoft õpetab, kuidas nende pilveteenus võib „kaose kellavärgina“ toimima panna ja HSBC teatab armulikult, et „kliimamuutused piire ei tunnista“.

Ent kõige osavamad on terminali turundusgurud elustiilikuvandi loomises. Ühelt reklaamplakatil vaatab vastu laitmatult hoolitsetud ülikonnas mees, kes liigub südikalt ühest sihtkohast teise erakordselt armastusväärse sõidujagamisrakenduse abiga. Teisel naeratab ärinaine, käes kallis portfell, ülimalt abivalmi lennufirma töötajale, kes teda rõõmsalt pardal tervitab. Need ei ole üksikud näited. Reklaamplakati- test luksuslike moekauplusteni ja kuvandisse peaaegu liiga hästi istuva Perfektsionistide kohvikuni välja on kogu terminal nagu meie püüdluste mikrokosmos: siin kohtuvad täiuslike elude ja elustiilide liialdatud, võimatud ideaalid.

Ent sealsamas Perfektsionistide kohvikus istudes hakkasin paratamatult juurdlema lennuka idealismi ülistamise üle. Sest pärismaailmas toimivas karmis valguses kujutab see ehitis endast ülifunktsionaalset jumalikku pinda, mida me lihtsalt ei tunne. Nõelasilmast tulnud ülikonnaga mees, kes elektrooniliselt reklaamplakatil vastu särab, ei paista olevat end lennule registreerimiseks hingetuks jooksnud, sest autoparkla on terminalist poole tunni kaugusel. Ärinaise naeratus näib peaaegu pilkavat neid, kes on kiirustades läbi turvaala laveerinud ja siis avastanud, et lend hilineb.

Kas Perfektsionistide kohviku kohv on täiuslik? See ei ole isegi kuum. Seejärel avatakse värav ja loomulikult asub see terminali teises otsas. Kõigepealt tuleb sõita eskalaatoriga alla ja seejärel kilomeeter maad lennuraja all kõmpida. Sinna jõudes avastate, et väravas pole ainsatki istekohta ning pahaste reisijate saba lookleb juba koridoris. Olete väsinud ja ihkate väga üht kanget klõmmi. Lõpuks leiate istekoha ja küsite endalt, kas seda kohtumist ei oleks ikkagi saanud korraldada veebi vahendusel.

Võtke korraks aeg maha ja mõelge hoolikalt järele. Kas pole jahmatav, kui palju selle hoone idealism tegelikkusest erineb? Innustavad hüüdlauseid, täiuslikud klantspildid, transatlantilise reisimise võlud – kõik viitab kuristikule, mis ei laiuta mitte üksnes siin, vaid meie kultuuris laiemalt. Majad, puhkuseraisid, autod, treeningrežiimid, ilutooted, dieedid, kasvatusnõuanded, enesearengu treenerid, produktiivsuse tõhustajad – mistahes nurga alt vaadata, elame kättesaamatu perfektsionismi hologrammis, mis sunnib meid pidevalt oma elu ja elustiili täiustama ning püüdma täiuslikku nirvaanat, mida lihtsalt ei eksisteeri.

Me oleme üksnes inimesed. Sügaval sisimas teame, kuigi ei taha seda endale tunnistada, et kõik inimesed on ekslikud, puudulikud ja piiratud olendid. Mida rohkem see hologrammikultuur meie reaalsustajuga mängib, mida rohkem see nõuab vastuhakku meie väga inimlikule ekslikkusele ja emakese looduse aeglasele võidukäigule, seda rohkem takerdume oma täiuseihas kimääri jahtimisele. Selle all kannatab tervis ja heaolu ning me muutume abituks. Perfektsionismi mõjust sellele kõigele tuleb raamatus veel hiljem juttu. Praegu aga suundume tagasi Queen's Terminali, et saaksin teile jutustada omaenese raskustest meie lemmikpahega.

Perfektsionistide kohvikus kannatlikult pardaleminekut oodates üritasin oma õhukeseks kulunud närve rahustada ja asusin sülearvutis kõige populaarsemaid TED-i ettekandeid sirvima. Enda omaks valmistudes vaatasin läbi vist küll sadakond ettekannet. Uurisin igäüht, üritades leida salajast valemit. Parimad kõnelejad näisid pakatavat vankumastust enesekindlusest, justkui oleks ettekande tegemine nende jaoks sama igapäevane tegevus nagu söömine või joomine. Mina pole eneses sugugi nii kindel. Mis saab, kui ma ei suuda endas julgust leida, et lavale astuda? Mis saab, kui tekst meelest ära läheb? Mis saab, kui kõigi nende inimeste ees paanikasse satun?

Minusugused perfektsionistid kipuvad ärevust maandama ülemõtlemisega. Eeldame, et absoluutselt igaks asjaks valmistumine on kõige lollikindlam moodus, kuidas asju kontrolli all hoida, ning unustame täiesti, et ülemõtlemine on iseenesest üks ärevuse halvavaid vorme. Jah, ma pole ülemõtlemise meetodit kasutades küll kunagi ühegi ettekandega täielikult läbi kukkunud – aga pole ka kunagi väga säravalt esinenud. Nüüd olin ma 29-aastasena vastu kõiki ootusi äkitselt siin, teel Californiasse TED-i ühe paljukiidetud „arvamusliidrina“. Seasel suurel punasel poodiumil tuli mul välja näha, nagu oleksin seda viie tuhande dollari suurust sissepääsutasu väärt.

Üks asi, mis on minu jaoks keeruline, on tunnistada oma edukust. Pigem selgitan seda vedamise või juhusega, kui lepin tunnustusega, mida ma sügaval sisimas enda arvates ei vääri. See negatiivne mõtleviis – või ebakindlus – on ehk perfektsionismi kõige pahaloomulisemaid külgi. Sest pidevalt edu poole püüeldes – rääkimata hirmust läbikukkumise ees – võivad isegi suured saavutused täiesti tühjad tunduda. Õieti tühjast veel hullemadki, sest perfektsionismi valguses saavad unistustest tühjaljad tupikteed. Perfektsionisti jaoks on edu üks põhjatu auk, mis meid selle poole püüeldes välja kurnab, samas kui silmapiiril ripub pidevalt vastus sügavale küsimusele: „Kas ma olen piisavalt hea?“

Nagu silmapiirgi, libiseb ka see lähenedes kaugemale.

Väga ränk on elada pideva tundega, et ei olla piisavalt hea. Hoolimata välistest saavutustest ning osalt täiesti siirast soovist olla haritud ja osavõtlik inimene, tähendab see tunne, et ma pole iialgi rahul; hoian inimestest eemale, väldin keerulisi olukordi, jätan endast kohmaka, ebausaldusväärse ja üleüldiselt suhtefoobiku mulje. Ma olen rahutu ja ärev, mu seisund võngub suhtelise stabiilsuse ja ravimitega kontrollitud ägenemise vahel. Kaldun eneses kahtlema ja ennast kritiseerima, kahevahel selle suhtes, kes ma tegelikult olen, pidevas eneseületamise rattas, et jahtida tõendatud edu, millesse ma südames tegelikult ei usu.

Nii palju, kui mulle tundub, viib perfektsionismi ja saavutuste taga ajamine elus endast võõrandumiseni või, mis veelgi hullem, enese üldse mitte leidmiseni.

Perfektsionistide kohviku leiget kohvi rüübates ja Queen's Terminali reisijate heitlikku saginat vaadates mõtisklesin korraks, kas mul oleks olnud targem isa juurde ehitusele tööle minna. Aukude puurimise, puidu lihvimise, telliste ladumisega leiba teenida, abielluda kohaliku tüdrukuga, soetada tagasihoidlik elamine, ehk isegi korralik auto, kasvatada suureks paar last. Oleksin ilma jäänud mitmest uhke kõlaga ülikoolikraadist, Russell Groupi* professorist, TED-i ettekandest ja sellest ägedast raamatulepingust. Kuid ma ei peaks pidevalt rühmama ning mind ei näriks kogu aeg see rahutuks tegev hirm. Ja võib-olla oleksin siis korrakski seda kättesaamatut silmapiiri näha saanud.

Ja võib-olla ka mitte. Kas tänapäeva maailmas on üldse kedagi, kellel on pääsu tarbijajühiskonda kimbutavate perfektsionistlike fantaasiate eest?

Kahtlustan, et teatud piirini olen takerdunud lõksu, mis on tuttav kõigile tänapäeva inimestele – rabelen padrikus, kus kunagi millestki ei piisa, ega suuda enam aru saada, mille nimel kogu see lakkamatu täiuse jahtimine käib. Lõputu töörügamine, tarbimine ja eneseareng on rakendatud vankri ette, millel polegi konkreetset sihtkohta. Jah,

* Russell Group on 24 tippülikoolist koosnev ühendus Inglismaal, kuhu kuuluvad ka kõige mainekamad, Oxfordi ja Cambridge'i ülikool (tõlkija märkus).

teatud määral on perfektsionism päritav. Ka karm, raske ja traumade-
rohke lapsepõlv mängib rolli, ja seejuures päris suurt. Kuid kui kaardi-
pakk on geenidest ja kogemustest tulvil, siis just kultuur käsib meil
muudkui iga käigu ajal täiuslikke trumpkaarte välja laduda.

Lance Armstrongil oli valida: kas jääda puhtana pedaalima pundi lõppu
või võtta dopingut ja võistelda liidritega. „Selline kultuur meil valit-
ses ... me kõik langetasime oma valikud.“ Tookord tasus Armstrongi
valik end kuhjaga ära, kuid teiste ratturite jaoks osutus doping palju
riskantsemaks valikuks. Mõned kaotasid lausa elu. Ja mille nimel? Kui
kõik võtsid dopingut, nagu Armstrong väidab, siis seadis see võidurel-
vastumine iga ratturi tervise ohtu, ilma et see oleks neile edulootust
juurde lisanud.

Samasugune hävitav võidurelvastumine toimub praegu meie kul-
tuuris ka laiemalt. Sest enda ümber ainult ääretu täiuslikkuse nihkes
reaalsust nähes on kõige raskem leppida teadmiseaga, et oleme üksnes
inimesed. Elu muutub meie puuduste lõputuks apellatsioonikohtuks.
Suurema osa ajast tunneme end kurnatud, tühja ja murelikuna. Ning
hoolimata ägedast pealehakkamisest – pidevatest püüdlustest, heaolu-
rituaalidest, elutarkustest, ostlemisteraapiast, filtreerimisest, varjamisest
ja nokitsemisest – tähendavad karjaseadused, et miski sellest ei suuda
meie edulootusi edendada. Mis veelgi valusam, see ei suuda meis teki-
tada ka tunnet, et oleme piisavalt head.

Sellisesse konteksti asetab tänapäev Hawthorne'i ja Poe, andes
põhimõtteliselt mõista, et meid kõiki ootab paratamatult Aylmeri ja
kunstniku saatus. Ent ma pole päris veendunud, et see nii ka on. Pigem
arvan, et oleme rohkem nagu nende lugude unustusse vajunud naised.
Nagu nemadki, võiksime oma ebatäiuslike eludega üsna rahul olla, kui
ainult meie praod, defektid ja lopsakad vormid lihtsalt – sellisena, nagu
need on – eksisteerida võiks. Selle asemel aga laseme võimukal jõul,

mis on nõuks võtnud ka kõige vaevumärgatavamad plekid üle võõbata, neid üles puhuda ja ebaproportsionaalseks paisutada.

Mida sügavamale oma kultuuri täiuslikkuse löksu langeme, seda rohkem imeb perfektsionism meist elu välja. Aeg on oma lemmikpahe tõsiselt ette võtta. Alustame sellest, mida perfektsionism endast tegelikkuses kujutab ja kuidas see meid päriselt mõjutab.